

Kubicka, Grażyna

Redaktorzy naczelni czasopism ludowych w 1946 r. : (portret zbiorowy)

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 30/1, 59-63

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

GRAŻYNA KUBICKA (Warszawa)

REDAKTORZY NACZELNI CZASOPISM LUDOWYCH W 1946 R. (PORTRET ZBIOROWY)

W dotychczasowych publikacjach poświęconych powojennym czasopismom ruchu ludowego niemal zupełnie pomijano kwestię doboru i kwalifikacji zatrudnionych w nich dziennikarzy. Braki źródłowe powodowały, iż autorzy ograniczali się do ustalenia nazwisk czołowych redaktorów i współpracowników. Prawie niemożliwe jest sporządzenie kompletnej listy dziennikarzy wszystkich pism ludowych z lat czterdziestych, a tym bardziej uzyskanie o nich bliższych danych biograficznych.

Dla przybliżenia tego kręgu dziennikarzy wybrałam postacie redaktorów naczelnych prowadzących pisma w czerwcu 1946 r. Połowa tego roku była okresem największego rozwoju ilościowego — ukazywało się 15 tytułów związanych z PSL, SL i PSL „Nowe Wyzwolenie”. Ze względu na ścisłe związki ideowe i personalne z SL włączyłam do tego zestawu redaktora naczelnego tygodnika „Wieś”, którego wydawcą była Spółdzielnia Wydawniczo-Oświatowa „Czytelnik”.

Odszukanie danych personalnych nawet tak wąskiego grona osób, zajmujących przecież eksponowane stanowiska, nastęrczało trudności. Nie odnalazłam informacji o Władysławie Włochu, prowadzącym w Krakowie tygodnik „Jedność Ludowa”, bardzo niepełne są informacje o Janie Szczawieju („Warszawa”) i Władysławie Frączu („Dolnośląski Tygodnik Ludowy”).

Czasopismami ludowymi kierowali w 1946 r. mężczyźni w wieku od 30 do 64 lat: 7 osób miało od 30 do 39 lat, 5 osób — od 40 do 47 i 3 powyżej lat 55. Najmłodszy był Jan Aleksander Król¹, prowadzący „Wieś”, najstarszy — naczelny „Zielonego Sztandaru” Andrzej Waleron².

Wszyscy pochodzili z rodzin chłopskich i poza jednym posiadali co najmniej średnie wykształcenie. Tylko Józef Niećko („Chłopski Świat”)

¹ Akta personalne J. A. Króla, Wydział Organizacyjny NK ZSL, Centralna Kartoteka, sygn. 1542.

² S. Lato, *Andrzej Waleron 1882—1969*, „Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego”, 1976, nr 18, s. 207—217.

był samoukiem, ukończył zaledwie szkołę elementarną³. Jan Szczawiej⁴ i A. Waleron byli nauczycielami. Aleksander Marian Kubicki („Dziennik Ludowy”) ukończył jednoroczną szkołę rolniczą i uniwersytet ludowy w Szycach, był też słuchaczem na wydziale ekonomicznym Wolnej Wszechnicy Polskiej⁵. Ze względów materialnych nie ukończyli rozpoczętych studiów Jerzy Świrski („Chłopski Sztandar”)⁶ i Stanisław Kunz („Polska Ludowa”)⁷. Wśród 8 absolwentów wyższych uczelni — Szkoły Głównej Handlowej oraz uniwersytetów w Warszawie, Krakowie, Lwowie i Poznaniu — było czterech prawników oraz historyk, polonista, inżynier rolnik i specjalista w zakresie ubezpieczeń. Kazimierz Secomski („Przebudowa”)⁸ zrobił w 1939 r. doktorat, Karol Buczek („Piast”)⁹ i Wincenty Styś („Wies i Państwo”)¹⁰ habilitowali się w 1936 r. Bronisław Wróbel („Chłopski Poradnik Samorządowy”)¹¹ zdał przed wojną egzamin sędziowski, a Tadeusz Rek („Nowe Wyzwolenie”)¹² — adwokacki.

Poza K. Secomskim wszyscy związani byli z ruchem ludowym — choć nie zawsze wiadomo, czy w omawianym okresie byli członkami którejś z partii chłopskich.

W 1907 r. 25-letni A. Waleron związał się z Polskim Związkiem Ludowym, następnie z „Zaraniem”, od 1915 r. był członkiem PSL. W 1925 r. został wiceprezesem PSL „Wyzwolenie”, następnie w 1926 r. prezesem Stronnictwa Chłopskiego, którego był współzałożycielem. Po krótkim okresie pracy w SL wystąpił zeń w 1935 r. i odtąd nie udzielał się publicznie. Dopiero w 1944 r. zgłosił się do „Lubelskiego” SL.

³ Akta personalne J. Niecki, Centralna Kartoteka sygn. 24; Z. Hemmerling, *Życie i myśl polityczna Józefa Niecki*, [w:] J. Niećko, *O wewnętrzne życie wsi. Wybór pism z lat 1912—1948*, oprac. Z. Hemmerling, Warszawa 1985.

⁴ Szczawiej Jan, [w:] *Literatura polska. Poradnik encyklopedyczny*, t. II, Warszawa 1985; deklaracja członkowska J. Szczawieja, Archiwum Akt Nowych, Związek Zawodowy Dziennikarzy RP, sygn. 102.

⁵ *Działacze chłopscy kandydujący z ramienia Str. Ludowego na listach Bloku Str. Demokratycznych. Kubicki Marian*, „Dziennik Ludowy”, 1947, nr 17 z 18 I, s. 5.

⁶ Akta personalne J. Świrskiego, Centralna Kartoteka, sygn. 848; *Czołowi kandydaci PSL. Członkowie b. Komendy Głównej Batalionów Chłopskich, Jerzy Świrski*, „Gazeta Ludowa”, 1947, nr 15 z 17 I, s. 3.

⁷ Akta personalne S. Kunza, Centralna Kartoteka, sygn. 65.

⁸ A. Rajkiewicz, *Życie w historię kraju wpisane*, [w:] *Problemy planowania i polityki społeczno-gospodarczej. Księga dla uczczenia dorobku naukowego i działalności gospodarczej Kazimierza Secomskiego*, Warszawa 1980, s. 15—23.

⁹ E. Schnayder, *50-lecie pracy naukowej Prof. dra Karola Buczka*, „Polski Przegląd Kartograficzny”, 1974, nr 1, s. 3—7.

¹⁰ W. Ładoński, *Droga życiowa profesora doktora Wincentego Stysia*, [w:] *Z Husowa po berta rektorskie. Wincenty Styś — człowiek, uczony, działacz społeczny*, Warszawa 1986, relacja S. Mierzwy z 30 IX 1981 r.

¹¹ Akta personalne B. Wróbla, Centralna Kartoteka, sygn. 1275.

¹² Akta personalne T. Reka, Centralna Kartoteka, sygn. 609; *Tadeusz Rek*, „Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego”, 1968, nr 10, s. 583—584.

Drugi pod względem stażu politycznego, J. Niećko zetknął się z ruchem w 1909 r., gdy rozpoczął współpracę z „Zorzą”. W 1912 r., mając 21 lat, współorganizował pismo „Drużyna”, związane z Narodowym Związkiem Chłopskim. Od 1918 r. pracował w Sekcji Kół Młodzieży Wiejskiej Centralnego Związku Kólek Rolniczych. Po 3 latach został kierownikiem Centralnego Związku Młodzieży Wiejskiej, a w 1928 r. należał do czołowych twórców ZMW RP „Wici”. Od 1930 r. był kierownikiem ruchu wiciowego. Równolegle działał w SL, gdzie w 1938 r. wszedł do Rady Naczelnej. Podczas okupacji J. Niećko należał do Centralnego Kierownictwa Ruchu Ludowego, z jego ramienia był zwierzchnikiem Batalionów Chłopskich, a w 1944 r. przedstawicielem „Rocha” w Radzie Jedności Narodowej.

Inni redaktorzy nie pełnili w ruchu tak wybitnych funkcji. Do PSL „Piast” należeli Zygmunt Augustyński („Gazeta Ludowa”) ¹³ i S. Kunz, do PSL „Wyzwolenie” — Tadeusz Rek. W przedwojennym ZMW RP „Wici” działało poza Niecką sześciu naczelnych: T. Rek, A. M. Kubicki, Bronisław Drzewiecki („Chłopskie Życie Gospodarcze”) ¹⁴, J. Świrski, J. Szczawiej i B. Wróbel.

Podczas II wojny światowej niemal wszyscy związani byli z konspiracją (brak danych o W. Frączu). W SL „Roch” i BCh działali Niećko, Buczek, Kunz, Augustyński, Rek, Szczawiej, Świrski i Król. Do SL „Wola Ludu” należeli Drzewiecki i Wróbel. Styś i Secomski prowadzili w podziemiu działalność naukową i dydaktyczną, a Wróbel oświatową.

W połowie 1946 r. 4 redaktorów należało do SL: Kubicki, Król (członek NKW), Waleron i Wróbel (kierownik Wydziału Administracyjno-Samorządowego). Król i Kubicki byli zarazem członkami Zarządu Głównego ZSch. Siedmiu naczelnych należało do PSL: Niećko (wiceprezes), Augustyński, Buczek, Świrski, Kunz, Styś i Szczawiej. Świrski był także członkiem władz „Wici”. W PSL „Nowe Wyzwolenie” znaleźli się Rek i Drzewiecki — przewodniczący i zastępca przewodniczącego Głównego Komitetu Organizacyjnego tego stronnictwa ¹⁵.

Najdłuższy staż dziennikarski mieli: Augustyński — od 1908, Niećko od 1912, Kunz od 1924 i Waleron od 1925 r. W latach trzydziestych debiutowali w prasie Kubicki, Król, Drzewiecki, Rek, Świrski i Styś. Samodzielne prowadzenie czasopisma mieli za sobą Augustyński, Waleron,

¹³ Zygmunt Augustyński, [w:] *Słownik dziennikarzy polskich 1945—1985*, pod red. W. Zuchniewicza, „Prasa Polska”, 1986, nr 8, s. 33; *protokół nr 3 posiedzenia Prezydium NKW PSL w dniach 20 i 24 IX 1945 r.*, *protokół nr 17 posiedzenia Prezydium NKW PSL w dniu 28 V 1946 r.*, [w:] *Polskie Stronnictwo Ludowe w latach 1945—1946. Dokumenty do dziejów niezależnego ruchu ludowego w Polsce*, Warszawa 1981, s. 23—24, 114.

¹⁴ Akta personalne B. Drzewieckiego, Centralna Kartoteka, sygn. 884.

¹⁵ *Główny Komitet Organizacyjny PSL „Nowe Wyzwolenie”*, „Nowe Wyzwolenie”, 1946, nr 8 z 27 VII, s. 2.

Świrski, Kunz, Niećko i Styś. Z tej grupy pisma nie związane z ruchem ludowym prowadził jedynie Augustyński.

Konspiracyjne gazetki redagowali: Augustyński, Buczek, Król, Kubicki, Kunz, Niećko, Rek, Szczawiej i Świrski. Świrski ponadto kierował prasą i propogandą „Rocha” w województwie rzeszowskim.

Dziennikarstwo było zawodem Augustyńskiego, Kubickiego, Kunza i Świrskiego. Augustyński należał przed wojną do Syndykatu Dziennikarzy Warszawskich, a Kunz do Syndykatu Dziennikarzy Pomorskich. W 1946 r. do Związku Zawodowego Dziennikarzy RP należeli Augustyński, Buczek, Kubicki, Szczawiej, Świrski oraz zapewne Frącz¹⁶.

O objęciu kierownictwa redakcji decydował dysponent pisma, redaktorzy opłacani byli przez wydawcę. W 3 przypadkach sytuacja była nieco odmienna. Niećko był jednocześnie wydawcą miesięcznika „Chłopski Świat”, założonego przezeń po raz pierwszy w 1939 r. Styś należał do współpracowników wznowionej spółdzielni „Wieś”, Drzewiecki zaś wchodził do zarządu spółdzielni „Prasa Chłopska”, wydającej „Chłopskie Życie Gospodarcze”.

Frącz, Król, Niećko, Secomski, Styś, Szczawiej, Świrski i Wróbel prowadzili czasopisma przez cały czas ich edycji. Najdłużej — 9 lat — kierował tygodnikiem „Wieś” J. A. Król. Szczawiej i Kunz redagowali pisma przez 4 lata. Sześciu redaktorów utrzymywało się na stanowisku mniej więcej przez rok: Augustyński, Buczek, Drzewiecki, Frącz, Secomski i Włoch. Najkrócej sprawowali swe funkcje Wróbel — 4 miesiące, i Rek — 8 miesięcy.

O odejściu ze stanowiska decydowały przede wszystkim wydarzenia polityczne i likwidacja tytułów. Zamknięto 6 pism: „Dolnośląski Tygodnik Ludowy”, „Chłopski Poradnik Samorządowy”, „Chłopski Sztandar”, „Przebudowę”, „Wieś i Państwo” i „Chłopski Świat”. Tylko Kubicki zrezygnował nie mogąc porozumieć się z wydawnictwem. Dwukrotnie zmiany nastąpiły niezależnie od woli wydawców i dysponentów. W ostrej walce z PSL, jesienią 1946 r., władze wykorzystywały paragrafy małego kodeksu karnego dla „uspokojenia” najbardziej opozycyjnych czasopism. Pod zarzutem utrzymywania kontaktów z podziemiem został aresztowany K. Buczek. Po roku śledztwa osądzono go w tzw. procesie krakowskim (II Zarządu Głównego WiN-u) i skazano na 15 lat więzie-

¹⁶ Deklaracje członkowskie ZZDzRP, AAN, ZZDzRP, sygn. 102; protokół posiedzenia Wydziału Wykonawczego ZZDzRP w dniu 19 IX 1946 r., AAN ZZDzRP, sygn., 14; pismo z 13 V 1946 r. do redaktora naczelnego „Dziennika Ludowego” A. M. Kubickiego, Archiwum Zakładu Ruchu Ludowego SL, sygn. 441 (przed objęciem „Dolnośląskiego Tygodnika Ludowego” Frącz był kierownikiem oddziału „Dziennika Ludowego” we Wrocławiu); Władysław Frącz, [w:] *Słownik dziennikarzy... „Prasa Polska”*, 1988, nr 12, s. 31.

nia¹⁷. W miesiąc później z grupą redaktorów „Gazety Ludowej” i „Komunikatu wewnętrznego” PSL został zatrzymany Z. Augustyński. Oskarżono go o szpiegostwo i w sierpniu 1947 r. skazano również na 15 lat więzienia¹⁸.

Różnie potoczyły się dalsze losy redaktorów naczelnych z wiosny 1946 r. Do innych redakcji przeszli Świrski, Frącz, Waleron i Król. Kunz po 1950 r. usunął się z życia politycznego i dopiero na fali Października powrócił do dziennikarstwa jako naczelny „Gazety Chłopskiej”, Drzewiecki ograniczył się do działalności politycznej. Niećko i Rek nadal łączyli działalność polityczną z pracą dziennikarską, Wróbel po kolejnych 2 latach spędzonych w aparacie SL pracował jako radca prawny i adwokat. Szczawiej zajął się pracą literacką. Secomski, Styś i po 8 latach więzienia Buczek wrócili do instytutów naukowych.

¹⁷ Protokoły posiedzeń Wydziału Wykonawczego ZZDzRP w dniach 19 IX, 21 X i 11 XII 1946 r., AAN, ZZDzRP, sygn. 14; relacje S. Mierzwy z 30 IX 1981 r. i K. Buczka z 1 X 1981 r.; R. Buczek, *Na przełomie dziejów. Polskie Stronnictwo Ludowe w latach 1945—1947*, Toronto 1983, s. 249, 381; S. Kluz, *W potrzasku dziejowym. WiN na szlaku AK. Rozważania i dokumentacja*, Londyn 1978, s. 73; *Proces krakowski. Niepokólczycki, Mierzwa i inni przed sądem Rzeczypospolitej*, Warszawa 1948.

¹⁸ Protokół posiedzenia Wydziału Wykonawczego ZZDzRP w dniu 19 IX 1946 r., AAN, ZZDzRP, sygn., 14; R. Buczek, *op. cit.*, s. 250, 381; *Proces redaktora Augustyńskiego*, „Gazeta Ludowa”, 1947, nr 214 z 6 VIII, s. 4; *Wyrok w sprawie red. Zygmunta Augustyńskiego*, „Gazeta Ludowa”, 1947, nr 215 z 7 VIII, s. 2.